

Käesolev “Kunstiteaduslike Uurimuste” erinumber koondab viit artiklit, mida seob huvi kunsti, pildilise kujutamise ja keele erinevate kehtastumisvormide koosluste vastu. Erinumber valmis Eesti Teadusfondi grandis “Tekstuaalsus ja kunstiteose struktuur” (2001–2003, nr. 4799) toel. Lisaks neljale grandis osaleja artiklile sisaldab number Kaie Kotovi teemalt lähedast käsitlust.

Virve Sarapiku artikkel on katseks anda süsteemne ülevaade piltkujutise ning keele seostest, keskendudes verbaalse teksti rollile piltkunsti struktuuris ning tervikteose tähenduse tekkes. Kujutise ja teksti suhteid käsitletakse kolmel analüüsisitasandil: (1) mõistetasand, (2) hierarhiline ning süntaktiline tasand, (3) semantilis-pragmaatiline tasand ehk kuidas teksti olemasolu/puudumine mõjutab pildilist sõnumit ning mil määral mõjutab sõnumit selle väljendusvahend.

Mari Laanemets käsitleb implitsiitset sõna kohalolu viisi kunstis – allegooriat. Artikkel tugineb põhiosas Walter Benjamini allegooria käsitlusele, lähtekohaks on ühele 1990. aastate keskpaiku eesti kunsti tulnud põlvkonnale ja tema loomingule omistatud tähendusetus, sõnumi puudumine töödes. Autor püstib hüpoteesi neile ja mõnele teiselegi samal ajal tegutsenud kunstnikule iseloomulikust tööprintsiipest, millele on tunnuslik ambivalentsus ja teatav allegooriline struktuur. Autorit huvitab, kuidas läheneda kunstile, mis peidab end tähendusetuse taha, on (pealtnäha) provokatiivselt ükskõikne mõistetavuse suhtes, või vastupidi – keeldub olema lihtne lektüür.

Allegooria on viisiks, kuidas kunst reageerib teda puudutavale ebakindlusele, universaalsete tõdede või tähenduste ebaeenusele. See on interpretatsioonidest äraütlemine või nende radikaalne õõnestamine, mis tähendab tavaliselt talumatut ambivalentsust.

Viimane on allegooriale tunnuslik: öelda midagi ja samas midagi muud, mis näib pahahti olevat öeldu vastand.

Karin Laansoo tegeleb oma artiklis ühe semiootilise kunstiteooria seisukohalt ääretult intrigeeriva probleemiga, mis aktualiseerus eeskätt kontseptualistlikus kunstis. Kui verbaalne tekst leiab kasutamist pildiruumis, on selge, et see ei käitu enam pelgalt kirjapandud, teatud tähendusele osutava lausungina. Tavapärasest kirjalikust tekstist märksa olulisemat rolli omab siin sõnumi materiaalne kandja, nähtav vorm. Nii võib kontseptualistliku taustaga kunstis välja tuua omalaadse seose verbaalse keelega, kus kunstiteose eesmärgiks ongi “kujutada” sõna, lausungit, muuta keel füüsiliselt tajutavaks objektiks. Karin Laansoo analüüsib seda, keelt materialiseerida püüdvat suunda Mari Kurismaa varase loomingu näitel, peatudes pikemalt 1980. aastal valminud seerial “Lüüriline tsükkel. Sõnad Tallinnas”. Tegemist on dokumenteeritud *happening*’ide sarjaga, mis seisnes sõnade kirjutamises erinevatesse kohtadesse Tallinnas kindlate ajavahemike vältel poole aasta jooksul.

Kaie Kotovi artikkel analüüsib Marko Mäetamme töid aastatest 1999–2003, keskendudes seeriatele “Me Supernatural” ja “Chemistry of Being”, mis pakuvad võimaluse reflekteerida ka mitmete visuaalse kommunikatsiooni ja kaasaegse kunsti esteetika seotud küsimuste üle. Artiklis antakse ülevaade erinevatest visuaalsemiootilistest käsitlustest ning käsitatakse diagrammi kui üht visuaalse modelleerimise viisi. Teiseks vaadeldakse Mäetamme töid intersemiootilise tõlke kontekstis ning analüüsitakse pildi ja sõna seoseid tema töödes. Kolmandaks vaadeldakse Mäetamme maailma ning tema loodud individuaalseid mütoloogiasid mängu mõiste kaudu.

Mari Laaniste “Koomiks kui totaalne tekst”

vaatleb üht selgemat pildilise kujutamise ja kirja koosmõju juhtumit – koomiksit. Tegemist on ülevaatliku koomiksi kui nähtuse eripärade analüüsiga. Artikkel lähtub teesist, et koomiks on narratiivne meedium. Autor püüab selgitada, kuidas koomiksitel õnnestub edastada oma narratiivi simultaanselt mitme paralleelse märgisüsteemi kaudu – kombineerides piltkujutiste, sõnade ja mitmesuguste konventsionaalsete vormistusvõtete tähendusi üheks terviklikuks looks.

The present special issue of *Kunstiteaduslikke Uurimusi* assembles five articles, which are connected by their interest in art, and in the combinations of different forms of pictorial representation and language. This special issue was supported by the Estonian Science Foundation grant “Textuality and the structure of a work of art” (2001–2003, No. 4799). In addition to four articles written by the researchers of the grant, the issue also contains Kaie Kotov’s paper on a related subject.

Virve Sarapik’s article attempts to offer a systematised overview of the relations between pictorial images and language, focussing upon the role of the verbal text in the structure of pictorial art and in the emergence of the meaning of the whole work. The relations between the image and the text are discussed on three levels of analysis: (1) on the level of notions, (2) on the hierarchical and syntactical level, and (3) on the semantical and pragmatic level, explaining how the presence/absence of the text affects the pictorial message and to what extent the message is affected by its means of expression.

Karin Laansoo’s and Mari Laanemets’s articles bring the subject of the special issue in touch with the concrete phenomena of Estonian art.

Mari Laanemets examines the implicit way how the word is present in art – the allegory. The article is mainly based on the treatment of allegory by Walter Benjamin, and proceeds from the statement of critics that the works of a certain generation of artists, who became active in the 1990s, lack the meaning and the message. The author proposes a hypothesis concerning the characteristic work principle of these and some other artists of the 1990s, which is distinguished by certain ambivalence and allegorical structure. She wants to specify the way how we should examine the

art that hides behind this meaninglessness and is (seemingly) provocatively indifferent to whether it is understood or not, or, on the contrary, refuses to offer easy consumption. Allegory represents the way in which art reacts to its uncertain position (in Estonian society in the 1990s), to the unconvincingness of universal truths or meanings. This is the refusal of interpretations, or radical undermining of them, which usually means an unbearable ambivalence. The latter is especially characteristic to allegory – it says something and also says something else, which often seems to be an opposite to what was said earlier.

Karin Laansoo discusses an extremely intriguing problem, which became topical primarily in conceptual art. If verbal text is used in pictorial space, it is obvious that it does not behave as a simple written message any more, denoting some certain meaning. The material carrier of the message, its visible form, plays a much more important role than the habitual written text. In such a way we can point out a peculiar relation between the art of conceptualist background and the verbal language, where the aim of a work of art is to “represent” a word or an utterance, and to make language into a physically perceptible object. Karin Laansoo analyses this art trend, which attempts to materialise the language, on the example of Mari Kurismaa’s earlier works, touching more thoroughly upon a series “A Lyrical Cycle. Words in Tallinn”, created in 1980. This is a series of documented happenings, consisting of the writing of words in different places in Tallinn at certain periods of time during a half of the year.

Kaie Kotov analyses Marko Mäetamm’s works from 1999–2003, concentrating on the series “Me Supernatural” and “Chemistry of being”, which offer a chance for reflection

upon several issues related with visual communication and the aesthetics of modern art. First, the article gives an overview of different visual semiotic treatments and examines the diagram as one possible way of visual modelling. Second, Kotov discusses Mäetamm's works in the context of intersemiotic translation and analyses the relations between the image and the word in his works. Third, she observes Mäetamm's world and the individual mythologies he has created through the notion of play.

Mari Laaniste's article "Comics as a Total Form of Text" examines one of the clearest cases of the joint effect of pictorial representation and the text – the comics. This is a summary analysis of the specific features of comics as a phenomenon. Laaniste proceeds from a thesis that comics is a narrative medium. She attempts to clarify how it is possible in comics to convey the narrative simultaneously by several parallel sign systems, combining the meanings of pictorial images, words and several conventional ways of representation into one unified story.